

מיליון סיפורים: פרויקט 'ספריית פיג'מה'

דויד גרוסמן הוא אחד מהסופרים שספריהם מוענקים חינוך לעשרות אלפי ילדים ישראלים במסגרת 'ספריית פיג'מה', תוכנית חדשנית לעידוד הקריאה בגני הילדים. הספרים בתוכנית יוצאים במהדורה מיוחדת ומגיעים בכל חודש עם שליח לגנים ובחורים. הגנות מציגה את הספר לילדים, קוראת להם אותו ומוסיפה פעילות העשרה הקשורה אליו. לאחר מכן מקבל כל ילד את הספר במתנה הביתה, ובסך הכל מחולקים כמיליון ספרים בשנה. 'התוכנית מחזקת את ההרגל הקטן של קריאת סיפור לפני השינה, בעזרת ספרים איכותיים שיעודדו שיחה בתוך המשפחה', מסבירה מנכ"לית הספרייה גלינה פרומן. 'חשיפה אינטנסיבית לספרים בגיל הרך משפיעה על הישגים אקדמיים לטווח ארוך', מוסיפה סימה חרד מהיפית, מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי במשרד החינוך. עד כה חולקו הספרים במתנה בקהילות שנבחרו על ידי משרד החינוך, לפי קריטריונים של דירוג סוציו-אקונומי, ובשנת הלימודים הבאה ייכללו בתוכנית 5,600 גני ילדים שיקבלו את הספרים ללא תשלום, במימון משותף של קרן גרינספון ומשרד החינוך. רשויות מקומיות אמידות יותר יכולות להשתתף בתוכנית בתשלום סמלי. 'ספריית פיג'מה' היא גרסה ישראלית של התוכנית PJ Library, המחלקת ספרי ילדים בעלי תוכן יהודי למשפחות יהודיות בצפון אמריקה. פרטים: www.pjlibrary.org

דויד גרוסמן

בתוך בועת ספור הערב

רגע לפני שבוע הספר: דויד גרוסמן חוזר לסיפורים שקראו לו הוריו לפני השינה, ולאלה שקרא לילדיו במיטותיהם. טור מיוחד ל"7 ימים"

השפה גם היא חלק חשוב מאתה "הרשאה" שמעניק לנו הסיפור. יש משהו בקריאה בקול לילדים שהופכת את השפה שבה כתוב הסיפור - ואפילו היא שפה יומיומית ופשוטה ביותר - לדבר מה אחר. הילד חש לפתע, גם כלי שיבין זאת, שהמילים שהוא שומע כאן הן מפתח לחוויה מיוחדת ו"רק" יותר מזה שהוא רגיל לה בדיאלוג הרגיל שלו עם הוריו ועם חבריו. חושי מתחרים גם אל אוצר המילים החדש - שלרוב הוא שונה במשהו מזה המוכר לו בבית ובגן. לפעמים מופיעה בסיפור מילה שהילד אינו מבין אותה. אפשר שהוא ישאל מה הפירוש שלה, ואפשר שרק יקשיב לצליל שלה החדש, ויטעם אותה בינו לבינו. אני זוכר: בסיפורים שהוריי קראו לי בילדותי היו לא פעם מילים שלא הבנתי. אם לא שאלתי למשמעותן, הן היו נשארות תלויות ומבוגרות בחלל החדר עור רקת ארוכות אחרי שהאור כבה. כלילה שלאחר מכן, כשאני או אמי קראו לי שוב את הסיפור, אולי שאלתי לפירוש המילה, ואולי דווקא אהבתי שהיא נשארת כך, מזוהה ואקוטית, מלאה אפשרויות.

והומור, כמו בן: האפשרות לצחוק ביוזם, להיסחף בורם של חשיבה אחרת, מצחיקה, פרועה, כמעט אנרכיסטית (מנקודת מבטה של המציאות המוכרת לילד); היכולת להתענג - יחד - על שכיבת הכללים, על היפכים של זוויות ראייה, על דגרוג של כל מה שהוא נוקשה וחמור, על ההומנה להשתוללות משותפת, להשתטות משותפת. לא פעם, בתוך סיפה של צולה שכואת, יכול הילד להציץ ולראות את אבא שלו כפי שהיה בגילו שלו, ילד קטן, פרוע... כשאני כותב סיפור לילדים, אני תמיד זוכר שאחרי אתם רגעים מתוקים של הקריאה לפני השינה, בא הרגע שבו אבא או אמא מכבים את האור, ובחרד משתרד שקט ומתחילה משאלת הלילה. הלילה מפורד, יש בו חלומות, וטושים, וקשה לילד להבין איך ייתכן שהחלום שהוא חולם הוא רק שלו, ושאינו אינו יכול להיכנס לתוך חלום מפורד שלו ולחלץ אותו משם.

והלילה הוא גם חושך, וצללים. שרול חלצה שמשלשל מהכיסא נראה כמו נחש או זרזק של פיל. תמונה נראית כמו פה גדול פעור. קולותיהם של שאר בני הבית - שממשיכים בעיסוקיהם - נשמעים ומהדהדים באופן אחר. וגם כשהקולות הללו נעמים ונוסכים תחושת בית ומגן, אפשר שהילד חווה לפתע רגש מחור ועמם של עולם שלם, המתקיים בלעדיו.

לפני כמה שנים, ב-21 בדצמבר, השכנתי לישון את בני זנתן, שהיה אז כבן שלוש, ואמרתיו לו שהלילה הוא הלילה הארוך ביותר בשנה. אחר כך כיסיתי אותו, נתתי לו "נשיקת לילה טוב", כיביתי את האור ופגיתי לענייני. בשעלה השחר, כשרק האור האור הראשון, פרץ יונתן לתור שלנו, של הוריו, מיוזע וסוער כולו, וצעק: "זה עבר, הלילה הזה נגמר!" ואני יכולתי רק לשער מה עבר עליו בכל השעות הלילה, ואיך פחד שהלילה לא ייגמר, ושהשמש לא תודע... לנו, למבוגרים, יש כבר ניסיון, וביטחון (אשליה) באשר לסרדי העולם ולחוקי הטבע. אבל לילד אין שום מגן בפני הקיום עצמו. שום דבר אינו מובן מאליו לגביו. הארמה תמיד קצת רועדת מתחת לרגליו, ורויחת השמש היא פלא מתחוש. במובן מסוים היה בני כמו אדם הראשון, שעליו מספרת האגדה היהודית, שכאשר החל העולם להחשיך בערבו של היום הראשון אחרי היברא, הוא נתקף אימה, והיה בטוח שבשיל חטאו אלוהים מחשיך ומשמיד את העולם.

הפניסה של הילד אל הלילה היא במובן מה יציאה למסע, ואני תמיד מקווה שהסיפור שסיפרתי לו ילווה אותו מעט בצאתו למסע הזה. שיהיה כמו מוכרת נעימה ומגוננת שהיא לוקח איתו לדרך, כמו נשיקה בלחץ.

לילה טוב, דויד גרוסמן

נה סימנת קעת לקרוא את הסיפור לילדך, השכבת אותו לישון ונפרדת ממנו - ומעולם הילדות שאופף אותו - למשך הלילה. אינני יודע אם קראת לו ברצון ובשמחה, ומתוך נכונות לצלול עם הילד אל תוך הסיפור. אולי היה לך קשה להתפנות מעיסוקך ולשקוע למשך רגעים ארוכים בתוך סיפור ילדים. כדור, אני זוכר חוויות כאלה וגם כאלה, אבל כמעט בכל פעם שקראתי לילדיי סיפורים לפני השינה, הרגשתי עי כמה הרגעים הללו מיוחדים ושונים במהותם מן המציאות של שעות היום האחרות.

אם בשעות היום האחרות יש לא פעם תחושה של "תכליתיות" שמכתיבה לילד ולחורה ציות לקצב חיצוני, תובעני ולחץ ("עשה כך", "אל תעשה כך", "למה לא עשית..."), "דבסתח ל...". "אם לא תעשה, א...". הנה הסיטואציה המיוחדת של קריאת הסיפור שלפני השינה יוצרת מעין בועה, בועה של קרבה ורוך, שבתוכה יכולים המתחים הבלתי נכנעים האלה לסגת מעט, לתפוגג, ושני השותפים לסיפור - המורה והילד - יזכים כאן להודמנות להגיע ביחד אל מקום ראשוני ועמוק בתוכם, וגם בקשר שלהם זה עם זה.

הילד יושב, או שוכב במיטה, לצד אביו או אמו. הוא חש את חום גופם, הוא מריח אותם, הוא שומע את קולם. מרגע שמתחיל להתנגן באוזניו הקול המסוים הזה, "הקול של הסיפור", כבר נערך הילד בתוכו למעבר אל המציאות האחרת, אל הממד של הסיפור. מניסיון - כילד וכחורה - אני יודע שכבר מגיל צעיר מאוד ילד מזהה שהריב שהורה מספר לו קעת הוא סיפור (להבדיל מכל סוג אחר של מידע שהוא מעביר לו). והרי כאשר אנו מספרים לילדינו סיפור, גם מהו בני עצמנו משתנה. הקול שלנו, האינטונציה, האווירה שאנו משרים סביבנו. והילד חש מיד: פה נפתחת מציאות חדשה, קסם מתחיל.

ואם במשך רוב שעות היום כל אחד מאיתנו נמצא בעולמו שלו, הרי שכעת אנו חומגים - עם ילדנו - אל תוך עולם אחר, שיינו "רק של הורה" או "רק של הילד", אלא הוא מקום שבו שנינו, יחד, שהיים במעמד מיוחד של אורחים, של תיירים במסע.

הסיפור הוא מעין "מקום" שבו יש לגיטימציה לדברים שלא תמיד, ולא בכל בית, זוכים לביטוי רמיון ופנטזיה, למשל. אנו כמובן אהבים לגלות שיש לילדינו רמיון מפותח, אבל בדרך כלל אנחנו מעודדים זאת רק "עני גבול מסוים", אותו גבול שאיננו מפריע להתנהלות ה"תקינה" התכליתית של סדר היום של הילד, ובעיקר - שלנו. הנהג, הנהגות הסיפור נפרעים סרדי עולם - והחוקא בתוספתו המגוננת של הוריים: המציאות המוכרת, זו שילדים חווים אתה לא פעם כנוקשה וטובגילה ושרירותית, מתחילה להתמוסס, להימחל בורמים של רמיון ואגדה וחלום. פתאום הכל אפשרי. גם אם הסיפור עוסק בעניינים מוכרים ומתושים לילד, קורת מתוכו לא פעם אפשרות של קיום אחר, של ירך אחרת להימצא בעולם, לגעת בו.

תמונת המציאות של הילד היא ממילא סובייקטיבית ושבררית מאוד, ועליו להשקיע מאמץ רגשי ושכלי גדול בהתאמתה וב"כבילתה" לחוקים ולמוסכמות שמכתיבה לו סביבתו. כיוון שהחוקים והמוסכמות האלה סותרים לא פעם את תחושתו והראשונית, מעיקים וגם מאיימים עליו, יש בעבורו הקלה גדולה ב"התמוססת" הזאת אל תוך עולם רמיוני שהסיפור מומן. ואם הילד חש שגם הוריו - האחרים בעיניו על אכפת חוקי המציאות - יכולים להיות לו שותפים לאתה "פריעת חוק", לאתה הסחפת צוהלת ומתענגת, הרי שהחוויה שלו מתעצמת עוד יותר. וכמוכן, גם אנתו, הוריים, יכולים להתחרר ברגעים כאלה, להיסחף, להיזכר ברגש מתוך ונכסף, שחשבנו שאבר לנו מומן.

דויד גרוסמן, בילדותו